

Batı'yı Yeniden İnşa Etmenin Zorluğu Üzerine - Sinem Ünaldılar Kocamaz

Uluslararası ilişkiler alanında en önemli uluslararası platformlardan birisi olan Münih Güvenlik Konferansı, bu yıl 'Batısızlık' (*Westlessness*) temasıyla düzenlediği 56'ncı toplantısında, uzun süredir aşınan 'Batı değerleri' üzerinden git gide karmaşık hale gelen güvenlik sorunlarını yeniden düşünmek ve değerlerdeki aşınmayı tersine çevirmek için yapılması gerekenleri tartışmayı hedefliyordu. Konferansın önemli konu başlıkları arasında uluslararası liberal düzenin geleceği, transatlantik ittifakın durumu, küresel ticaret ihtilafları, iklim değişikliği ve siber güvenlik konuları dikkat çekiyordu. Ayrıca uluslararası sistemin aktörleri arasında gelecekteki teknolojik ve ekonomik rekabet konularına da önem verildiği görülmüyordu. Konferansın öncesinde yayımlanan 2020 Raporunun teması ise 'Batısızlık' kavramıydı.

İçerisinde farklı anlamları barındıran 'Batı' kavramını temel olarak üç kategoriye ayırmak mümkün: Tarihi olarak Roma ve Yunan kültürü ile Hristiyanlık üzerinde köklenen ve bir uygarlık olarak nitelendirilen Batı; Özgürlük, rasyonalite, aydınlanma, sanayileşme ve kapitalizm kavramlarıyla özdeşleşen modernitenin doğduğu Batı; Normatif düzenlemeler ve kurumların varlığıyla şekillenen güvenlik ve ekonomi kurumlarını kapsayan siyasi bir kavram olarak kullanılan Batı. Bu üç temel üzerinde şekillenen 'Batı' anlayışı, zamanla kendini demokrasi, insan hakları, çok taraflılık, kozmopolitanizm ve liberalizm gibi dünyanın büyük bir kısmının aşına olduğu değerler ile kavramların temsilcisi olarak konumlandırmayı başarmıştır. Bu süreçte normatif yönüyle uluslararası ilişkileri düzenleyen aktörler olma ayrıcalığı da bir şekilde Batılı ülkelere haiz bir özellik olarak gelişmiştir.

Buna karşılık, uzun süredir, özellikle de Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra hızlanan bir süreçle, Batı'yı tanımlarken kullanılan özellikler popülizmle birlikte yükselen milliyetçilik, artan yabancı düşmanlığı, kozmopolitanizm ve çok kültürlülüğün azalması, liberal sistemin ve modernitenin inkârı, küstah ve ayrıcalıklı bireylerin liderliği, çokuluslu şirketler ile medyanın yıkıcı etkilerinin artması, kültürel değerlerdeki aşınma ve otokratik yönetim tarzına doğru evrilmiştir. 1970'li yılların yenilikçi değerlerini tersine döndüren, gelenekselliğin benimsendiği ve bazılarınca 'sessiz devrim' olarak da nitelendirilen bu süreç, 2008 ekonomik krizinden beri çok daha somut biçimde kendisini gösteriyor. AB'nin rekabetçi gücünün azaldığı, Dünya Ticaret Örgütü'nde müzakerelerin kilitlendiği, ABD'nin ekonomik olarak Çin ile baş etmekte zorlandığı, Çin'in mega serbest bölge anlaşmaları aracılığıyla yakın çevresinde ve dünya ekonomisinde giderek daha önemli bir aktör haline geldiği bu dönem, Batı'nın temsil ettikleri bağlamında ezberleri bozan bir sürecin de önünü açıyor. Bu gelişmelerden hareket eden Münih Güvenlik Konferansı da bu yılki raporunda sadece dünyanın geri kalanına değil, kendi yerleşik değerlerine de yabancılaşılmaya başlayan Batı'nın yeni bir strateji ile canlandırılması gerekliliği üzerinde duruluyor. Fakat geçiş dönemindeki uluslararası sistemin dinamikleri, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemden büyük ölçüde ayrışıyor. Bu ortamda bu kadar erozyona uğradıktan sonra, değerlerin nasıl ve hangi yöntemlerle yeniden inşa edileceği büyük ölçüde muallak kalıyor. Özellikle de konuşan tüm liderlerin benzer görüşlere vurgu yapmalarına rağmen, izlenecek stratejiye yönelik ortak bir uzlaşının inşa edilememesi en önemli sorun olarak önümüzde duruyor.

Geçiş dönemindeki uluslararası sistemin dinamikleri, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemden büyük ölçüde ayrışıyor.

Bu yılki Konferans Raporunda ele alınan ve çalışmalar sırasında farklı liderler tarafından sıklıkla vurgulanan diğer bir kavram da 'çok taraflılık' idi. Çok taraflılıktan giderek uzaklaşan aktörlerin uluslararası kurumların hem işlevlerini hem de inandırıcılıklarını derinden sarstığı günümüzde, içerisine düştüğü meşruiyet krizinden çıkamayan BM ve özellikle ABD Başkanı Donald Trump'ın tek taraflı uygulamaları ve korumacılık politikaları nedeniyle ticaretin kurallarını düzenleme yetisinden hızla uzaklaşan Dünya Ticaret Örgütü ile artık uluslararası güvenlik ve ekonomi politikalarını kontrol edemeyen Batı'nın sadece çok taraflılığı değil, sistemin kontrolünü de elden kaçırdığı açıkça görülüyor. Mevcut kurumların zarar gördüğü ve inandırıcılığını yitirdiği bu koşullarda yeni güçlerin yükselişe geçmesi ve alternatif kurumların ortaya çıkmaları da şaşırtıcı değil. Fakat, uluslararası sistemin devamlılığını sağlamak için maliyetleri üstlenmekten kaçan lider ülke eksikliği ile uluslararası yönetişi sağlayacak kurumların zedelenmiş itibarlarının sistemi işlemez hale getirmiş olmaları henüz çözülememiş önemli sorunlar olarak karşımızda duruyorlar.

Transatlantik ittifakın geleceği ve savunma konusunda zedelenmiş ortaklık bağlarının yeniden nasıl canlandırılacağı konuları da Münih Güvenlik Konferansı düzenleyicileri ve katılımcıları açısından önemli sorunlar olarak gündemdeydi. ABD Başkanı Donald Trump seçildikten sonra transatlantik ittifakta yaşanan en önemli çatlaklardan birisi de kuşkusuz 2017 Münih Güvenlik Konferansı'nda ABD'nin müttefiklerine yönelik, savunma harcamaları konusunda üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmediklerine dair yaptığı sert eleştirilerle başlamıştı. 2014 Ukrayna Krizi'nin ardından artan Rusya tehdidi konusunda kararlılık açıklayan ve Galler Zirvesi'nde savunma harcamalarını 2024'e kadar ulusal bütçelerinin %2'sine kadar artırmaya karar veren müttefiklerin henüz bu gereklilikleri yerine getirmemeleri İttifak içerisinde önemli bir sorun olurken, Başkan Trump'ın ısrarlı ve pek de diplomatik olmayan açıklamaları Avrupalı ortaklar arasında ciddi tepkilere neden olmaya devam ediyor.

Bununla birlikte NATO içerisindeki sorunlar sadece Donald Trump'ın sıklıkla vurguladığı harcamalarla sınırlı değil, çok daha derine inen konularda sorunlar çeşitleniyor. Soğuk Savaş'ın ardından NATO içerisinde ABD'nin müttefiklerini sağladığı korumadaki etkinliği azalırken, Avrupalı müttefikleriyle tehdit algılamalarında farklılıklar belirmiştir. Kolektif güvenlik sisteminde güvenlik kavramına, 'kamu yararının sağlanması' hedefinin gerçekleşmesi çerçevesinde bakmak gerekir. Bu çerçevede kolektif güvenliğin sağlanması, tek tek devletlerin güvenlik çıkarlarına değil, terörizmle mücadele edilmesi, demokrasinin korunması, istikrarın sağlanması gibi daha genel güvenlik sorunlarının çözülmesine hizmet etmektedir. NATO'da da, diğer kolektif güvenlik örgütlerinde olduğu gibi, küçük ülkelerin lider ülkenin oluşturduğu koruma kalkanından yararlanmaları söz konusudur. Bunun karşılığında bu ülkeler, hegemon ülkenin çıkarlarına yaklaşarak dengeyi sağlarlar. Dolayısıyla önemli olan çıkarların dengelenmesidir, ki bu uzun süredir NATO'da ıskalanmaktadır.

Tüm bu sorunlara ek olarak günümüz dünyasında NATO ortakları açısından en önemli sorun 'güven' zafiyetidir. Batı'yı Batı yapan temel nosyonlardan birisinin 'güven' kavramı olduğu düşünülürse, taraflar arasında güven duygusunu yeniden tutkal haline getirmeyi başaramayan bir ittifakın yükselen yeni güçlerle baş etmesi güç olacaktır. Güven duygusu, kolektif güvenlik örgütlerinde iki ana aks üzerine oturur: Rasyonalist perspektif çerçevesinde ortak çıkarlar üzerine kurulu güven duygusu ve sosyal inşacı perspektiften ortak değerler üzerine kurulu güven duygusu. NATO ittifakı içerisinde iki sütunda da güven duygusunun zedelendiği açıkça görülmektedir.

Rasyonalist güven duygusu, temelde istihbarat paylaşımı, ortak stratejik savunma kültürü ve askeri ekipman paylaşımına dayanırken, ortak kimlik üzerine kurulu güven duygusu, değerler üzerine inşa edilir. Bu çerçevede çok taraflılığın zayıflaması, küresel çıkarlar yerine ulusal çıkarlara yapılan vurgu ve kısa vadeli çıkarların uzun vadeli stratejilerin yerini alması transatlantik güvenlik toplumunda değerler üzerinde inşa edilmiş güven duygusunu zedelemiştir. Özellikle Başkan Trump tarafından 5. Maddenin sağladığı koruma kalkanının sorgulanır hale getirilmesi, mevcut çatlağın büyümesine neden olmuştur. Ayrıca Trump'ın 2018 yılında G-7 Zirvesi'ni erken terk etmesi, Paris İklim Sözleşmesi'nden çekilmesi, Brexit sürecini desteklemesi, AB bütünleşmesi

konusunda sergilediği olumsuz yaklaşım ve Rusya'ya karşı izlediği ılımlı politikalarda görüldüğü üzere öngörülemeyen politikalara yönelmesi de İttifak içerisindeki güven duygusunu zorlamaktadır.

Özellikle Başkan Trump tarafından 5. Maddenin sağladığı koruma kalkanının sorgulanır hale getirilmesi, mevcut çatlağın büyümesine neden olmuştur.

Bu noktada sorgulanması gereken konu, bu dinamikler ile olumsuz politikaların Batı ittifakının dünya politikasındaki etki ve güvenilirliğini ne derece azalttığıdır. řu ana kadar görünenler peş peşe gelen etkisiz insani müdahaleler, alt-bölgelerde istikrarsızlıkların önlenememesi, iç savaşlarda etkin pozisyon alınamaması, Asya, Ortadoğu ve Akdeniz'de bir türlü sağlanamayan barış ile Ukrayna, Venezuela, Keřmir, Kuzey Kore, Burkina Faso, Etiyopya, Afganistan ve Yemen'de devam eden krizlerin önlenememesidir. Dijitalleşme, vesayet savaşları, hibrid çatışmalar, ekolojik sorunlar, ekonomik krizler ve insan güvenliğı gibi sorunların hiçbirinde da Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Batı gerçek bir artı değeri üretmemiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana hem genel olarak Batı'da hem de özelde ABD'de dünyayı vizyonu ile arkasından sürükleyecek bir lider çıkartılamamış olması, yaygın strateji eksiklikleri, güven duygusunda azalma ve değeri azalma aslında Münih Güvenlik Konferansı'nda öne çıkartılan 'Batısızlık' kavramının bile ötesinde bir kapasite eksikliğıne işaret ediyor. Buna paralel olarak, Çin'in yumuşak dengeleme politikası ile dünyanın giderek daha fazla bölgesini etkisi altına almaya başlaması ve aynı zamanda Rusya'nın yürüttüğü A2/AD (*anti access / area denial*) politikaları ile Baltık Bölgesi ile Karadeniz'i büyük ölçüde dünyaya kapatması, Batı için daha fazla tehdit haline gelmektedir. Bu durum, temelde gerçek bir uzlaşma, strateji ve doktrin değışimini gerektirmekle birlikte, bunun gerekli kıldığı ortak gelecek beklentisi ve çok taraflı işbirliğı hızla ortadan kalkıyor.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana çok taraflılık, transatlantik ittifakın

önemi, AB-NATO işbirliği, insani müdahaleler ve barış konusunda bir yüzyıla yetecek kadar cümle duyduk. Fakat dijitalleşen, değişen ve karmaşıklaşan dünyada artık söylemlerden ziyade, farklılık oluşturacak temel stratejiler gerekiyor. Bu ihtiyacın Münih Güvenlik Konferansı gibi sivil toplum girişimleri ile karşılanması ise pek mümkün değil.

Kaynakça

Bialos, J. P. (2017, 15 Şubat). Trump's NATO Burden-Sharing Fervor: Take It for a Drive at Munich. *DefenseNews*. <http://www.defensenews.com/opinion/commentary/2017/02/15/trumps-nato-burden-sharing-fervor-take-it-for-a-drive-at-munich/>

Böller, F. (2020). "A Breakdown of Trust: Trump, Europe and the Transatlantic Security Community". M. Oswald (ed.), *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy*(s. 301-319). Palgrave Macmillan.

Inglehart, R. F. ve P. Norris (2016). "Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash". *Harvard Kennedy School, Faculty Research Working Paper Series*, RWP16-026.

Larres, K. (2018). "Angela Merkel and Donald Trump - Values, Interests, and the Future of the West". *German Politics*,27 (2), 1-21.

Doç. Dr. Sinem Ünalldılar Kocamaz, Ege Üniversitesi öğretim üyesidir. 2002 yılında Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı sene Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2005 yılında, yüksek lisans eğitimini "Çokuluslu Şirketlerin Uluslararası Aktörler Olarak Siyasi ve Ekonomik Rollerini" başlıklı tez çalışmasıyla tamamlamıştır. Doktorasını ise AB Çalışmaları alanında, 2011 yılında "Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi" başlıklı doktora tez çalışmasıyla tamamlamıştır.